

La Secció Històrico-Arqueològica

MARIA TERESA FERRER I MALLOL

Membre numerària i presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica

1. LA CREACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. QUAN LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA FOU TOT L'INSTITUT

El 18 de juny de 1907 Enric Prat de la Riba, que dos mesos abans havia estat elegit president de la Diputació de Barcelona, fundava l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Les àrees que formen actualment la Secció Històrico-Arqueològica (SHA) foren el nucli inicial de l'Institut.

L'IEC, i per tant la SHA, fou creat no perquè fos una acadèmia tradicional i honorífica, sinó perquè fos un centre de recerca i que l'organitzés, en moments en què la universitat funcionava malament, no responia a les necessitats del país i estava molt desconnectada de la cultura autòctona.

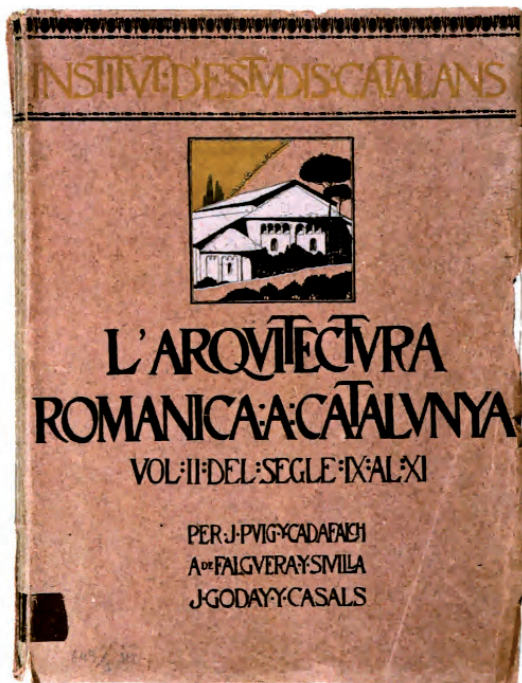
L'Institut començà com un centre d'estudis històrics per diverses raons: perquè no hi havia cap conflicte latent en el si d'aquestes especialitats, com s'esdevenia en la llengua, i perquè eren les que estaven més organitzades, especialment l'arqueologia, la història medieval, la història de l'art i la història literària. La història moderna i contemporània estaven poc desenvolupades llavors i per això tingueren poca incidència en els primers temps de l'IEC, mentre que ara es treballa molt més en aquesta àrea d'estudis i, per tant, estan ben representades a la SHA.

Tal com ha dit Albert Balcells en la seva *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, en el pensament d'Enric Prat de la Riba, l'Institut representava la institucionalització de la cultura i de la llengua, necessària per a la construcció de la nació catalana, que era l'objectiu final d'aquest polític. La història era essencial per a la consciència nacional en aquells moments de recuperació de la nostra identitat com a poble, ja que és la memòria dels pobles la que els permet reconèixer-se com a diferents d'altres.

En els moments inicials, l'Institut tenia molta feina a fer. El patrimoni artístic, arqueològic i documental estava molt desprotegit i abandonat a gran part de Catalunya. L'Estat central no havia sabut fer la legislació adequada per a protegir-lo ni contra la destrucció ni contra l'espoli i hi havia el perill que antiquaris de tota mena se l'emportessin a l'estranger. Una de les primeres tasques de l'Institut fou analitzar la situació i fer propostes al Govern de la Diputació de Barcelona i més endavant al de la Mancomunitat de Catalunya per tal de vetllar per la preservació del patrimoni arqueològic, monumental i documental. Aquesta tasca ha estat analitzada en la jornada científica «1907. El paper de l'IEC en la història de l'art i en la restauració de monuments medievals a Catalunya i Europa», que ha organitzat aquest any la societat filial Amics de l'Art Romànic, en col·laboració amb el Servei de Patrimoni Arquitectònic Local, de l'Àrea d'Infraestructures, Urbanisme i Habitatge de la Diputació de Barcelona, dins dels actes del Centenari de l'IEC.

1.1. Els membres fundadors de l'Institut i de la Secció

Antoni Rubió i Lluch (1856-1937) era un intel·lectual molt reconegut, un dels més brillants de la Universitat de Barcelona, especialista en història de la literatura i en la història de la Companyia Catalana d'Orient i de la pre-

Coberta de *L'arquitectura romànica a Catalunya*

sència catalana a la Mediterrània oriental a l'edat mitjana. Havia viatjat molt per Europa i, a causa del seu prestigi, fou el primer president de l'Institut.

Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) era un arquitecte de prestigi i un estudiós de la història de l'art. Aquell mateix any de la fundació de l'Institut guanyà el Premi Martorell per *L'arquitectura romànica a Catalunya*, que fou una de les primeres publicacions de l'IEC. Puig i Cadafalch era, a més, un dirigent destacat de la Lliga Regionalista i diputat a Madrid; era un home de confiança de Prat de la Riba, que s'hi aconsellava en les iniciatives culturals. Fou un personatge molt important a la història de l'Institut i el seu protagonisme augmentà quan morí Prat de la Riba, l'any 1917.

Joaquim Miret i Sans (1858-1919) era un historiador de gran prestigi; havia descobert les *Homilies d'Organyà*, el primer text en llengua catalana. Havia viatjat molt per Europa i l'Orient Mitjà. Era el secretari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres des de 1901 i qui portava el *Butlletí* d'aquesta entitat. A l'Institut

va col·laborar activament en el seu *Anuari* i en l'elaboració d'informes, especialment un sobre arxius i biblioteques i un altre sobre el Palau de la Generalitat, que l'obligà a explorar la documentació d'aquesta institució, cosa que li permeté fer, després, un estudi, juntament amb Puig i Cadafalch, sobre la construcció del Palau.

Jaume Massó i Torrents (1863-1943) era escriptor i estudiós de la literatura antiga i a més editor, un dels cofundadors de l'editorial L'Avenç, que féu un servei molt important a la cultura catalana. Fou nomenat bibliotecari de l'Institut i organitzà el nucli inicial del que seria després la Biblioteca de Catalunya, que és la creació més important de l'Institut al principi de la seva trajectòria.

Pere Coromines i Montanya (1870-1939) era economista i com a tal fou el tresorer de l'Institut i n'organitzà les finances; en aquesta feina l'ajudà també Miquel dels Sants Oliver. Quan es van crear la Secció Filològica i la Secció de Ciències, ell passà a la de Ciències.

Guillem M. de Brocà (1850-1918) era el més gran de tots els membres, havia estat president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya (1899-1901) i era membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres des de l'any 1890; tenia una obra extensa i un gran prestigi, i Prat de la Riba el volgué a l'Institut. Hi féu una tasca notable sobre la història del dret.

Miquel dels Sants Oliver (1864-1920), mallorquí, era historiador de l'època moderna i contemporània i periodista; gaudia de gran influència social perquè havia estat director del *Diario de Barcelona* (1905) i després entrà a *La Vanguardia* (1906), que més endavant dirigí. Formava part de l'Ateneu Barcelonès, del qual arribà a ser president (1918-1919). Era un escriptor lligat al Modernisme.

Josep Pijoan i Soteras (1879-1963) era un jove brillant, que s'havia llicenciat en lletres i arquitectura el 1902. No arribava als trenta anys i fou designat secretari de l'IEC. No era encara una figura cultural indiscutible, però sí un excel·lent organitzador, i portà a terme una tasca molt important en els primers temps d'existència de l'Institut.

Des del punt de vista acadèmic tots els membres fundadors eren d'una vàlua professional reconeguda i es procurà que fossin d'altres entitats amb les quals l'Institut volia tenir bones relacions: la Reial Acadèmia de Bones Lletres, la Universitat de Barcelona, el Centre Excursionista de Catalunya i l'Ateneu Barcelonès.

Els membres d'aquell Institut inicial, que correspon a la SHA actual, s'agrupaven en quatre àrees: literària (Massó i Rubió), històrica (Miret i Oliver), de dret (de Brocà i Coromines) i d'arqueologia (Pijoan i Puig i Cadafalch).

L'IEC comptava també amb dos secretaris redactors, d'entre els quals sorgien molts dels seus membres posteriors. Era previst el nomenament de membres corresponents.

1.2. Els primers projectes i realitzacions

Podríem distingir entre els projectes de recerca portats a terme d'una manera més o menys individual i els primers projectes col·lectius. Entre aquests projectes col·lectius destaquen la creació d'una biblioteca i d'una revista, l'*Anuari*. Comentaré totes les publicacions juntes quan tracti el període següent.

1.2.1. La creació de la biblioteca

Catalunya no tenia una bona biblioteca que permetés als seus investigadors treballar com calia. En el document de creació no es va fer esment de la voluntat de crear aquesta biblioteca, però segur que se n'havia parlat perquè la

primera decisió que es prengué fou, precisament, comprar una biblioteca privada d'un estudiós, la Biblioteca Aguiló, que va permetre tenir un nucli inicial del que seria la Biblioteca de Catalunya. Més endavant es compraren altres biblioteques particulars i s'estimularen les donacions. Diferents membres també llegaren la seva biblioteca a la de l'Institut, per exemple Rubió i Lluch, Massó i Torrents i Miret i Sans. Les institucions públiques també aportaren diners, sempre insuficients, per comprar-ne. Des del moment que l'IEC comptà amb publicacions pròpies, els intercanvis foren un recurs molt important, que anà creixent. Massó i Torrents fou el bibliotecari de l'Institut i s'ocupà de l'organització de la biblioteca inicialment, però quan arribà a tenir una certa extensió, Jordi Rubió i Balaguer en fou nomenat director; llavors, des de 1914, ja es denominà Biblioteca de Catalunya.

Sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya

1.2.2. L'*Anuari* de l'Institut d'Estudis Catalans

L'altra gran creació de l'Institut inicial i, per tant, de la SHA fou la confecció d'una revista anual, que volia oferir una panoràmica general de l'estat dels estudis a les terres de llengua catalana. Es decidí encarregar articles a especialistes no vinculats a l'Institut, mentre que la crònica de les diferents matèries era a càrrec de cadascun dels membres, segons les especialitats. Ara ens permeten seguir l'evolució de la historiografia. Els volums es distingiren per una presentació excel·lent: relligats, en gran format, marges amples, tipografia acurada i nombroses fotografies. Causà molt bona impressió aquí i a l'estranger, i permeté assegurar intercanvis per a la Biblioteca.

2. L'AMPLIACIÓ DE L'INSTITUT I L'APARICIÓ DEL NOM SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

L'any 1911 l'Institut fou ampliat amb noves branques del saber: la filologia i les ciències. Llavors calgué distingir entre els uns i els altres, i cada gran àrea temàtica rebé el nom de *Secció*: Secció Històrico-Arqueològica, Secció Filològica i Secció de Ciències, d'una manera similar a la de l'Institut de France, format per cinc acadèmies.

2.1. Els nous membres

Per tal de suplir les llargues absències d'alguns membres, com ara la de Pijoan, o l'allunyament d'altres, com Oliver, fou creada la figura del membre adjunt, que passava a numerari quan es produïa una defunció. Així ingressaren Francesc Martorell (a.: 1916, n.: 1918), Ramon d'Alòs-Moner (a.: 1918, n.: 1920) i Ferran Valls i Taberner (a.: 1918, n.: 1935), mentre que Ferran de Sagarra cobrí directament la vacant de Miret el 1920. Pere Bosch i Gimpera hi ingressà el 1935.

2.2. Els serveis

Des d'un bon començament, l'Institut elaborà informes oficials per a la Diputació i més endavant, en època de la Mancomunitat, constituí serveis.

2.2.1. Servei de Conservació i Catalogació de Monuments

S'instaurà l'any 1914. A part de la catalogació, amb estudis i l'inventari de cada monument, s'ocupà de la descoberta i salvació del patrimoni romànic. També s'ocupà de la consolidació de monuments amenaçats. Abans de l'inici del Servei, el 1909, l'IEC ja havia proposat de tutelar les obres d'art i els manuscrits rescatats dels edificis religiosos cremats durant la Setmana Tràgica.

2.2.2. Servei d'Excavacions

Creat entre els anys 1914 i 1915. Va promoure, per exemple, les excavacions a Empúries i les de diversos jaciments prehistòrics, com el Cogul, Serinyà, Capellades o el Puig Castellar de Santa Coloma de Gramenet. Aquest Servei fou organitzat per Bosch i Gimpera i hi va col·laborar molta gent que després va ser famosa, com A. Duran i Sanpere, F. Martorell, L. Pericot, A. Castillo, J. de C. Serra i Ràfols i d'altres. Cal assenyalar, en relació amb aquestes tasques arqueològiques, que la SHA adquirí la propietat d'uns terrenys al Puig Castellar, cedits per Ferran de Sagarra perquè l'Institut hi pogués excavar, i adquirí per compra el terreny on hi havia la vil·la romana de Tossa

amb la mateixa finalitat; l'IEC conserva encara aquestes dues propietats.

2.2.3. Servei de Conservació i Catalogació d'Arxius i Biblioteques d'Interès Històric

Abans que es consolidés com a Servei, ja Joaquim Miret i Sans i Antoni Rubió i Lluch havien fet un informe, després de la creació de l'Institut, per planificar l'ordenació arxivística. Els membres de l'IEC van visitar molts arxius i en van adquirir algun de ben important, com el de l'Hospital de la Santa Creu, que és a la Biblioteca de Catalunya; es van rebre donacions: la Diputació donà l'arxiu de la Junta de Comerç i Joaquim Miret donà la documentació de la Casa Solterra. D'altra banda, es vigilà que l'Arxiu d'Hisenda no passés a Madrid (anà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó).

Puig Castellar,
Santa Coloma de Gramenet

2.2.4. Servei de Catalogació i Foment dels Museus Locals

Creat el 1917. Com que no hi havia diners per a tots els museus locals, s'establí un premi per a l'organització de museus; el primer va ser concedit al Museu Episcopal de Vic (1917).

2.2.5. Oficina d'Estudis Jurídics

Creada el 1918. Com veiem, l'Institut va crear i exercir serveis que, actualment, formen part dels departaments de la Generalitat. Va fer un gran treball en l'organització de la infraestructura cultural.

2.3. Les publicacions

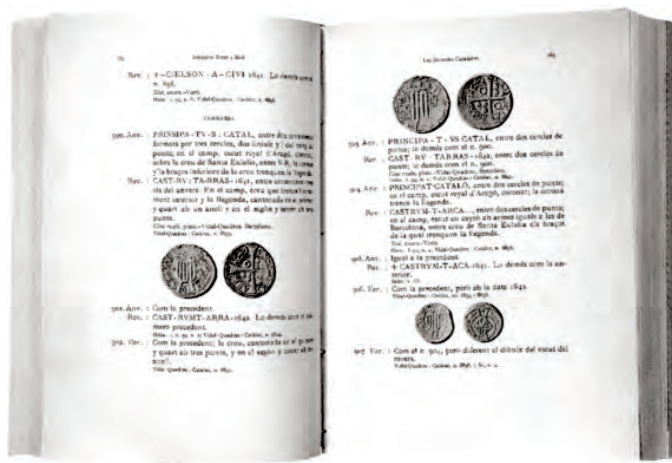
Un dels primers projectes de la SHA fou publicar obres bàsiques, que fossin eines de treball: col·leccions documentals, cròniques, catàlegs. Es va fer un pla sistemàtic. Es publicaren immediatament les obres que ja eren a punt, algunes de tan importants com *Documents per l'història de la cultura catalana mig-eva*, de Rubió i Lluch, que es van començar a publicar el 1908 —bé que el segon volum no va aparèixer fins a 1921—, i *Les monedes catalanes*, de Botet

i Sisó, que hem reeditat, totes dues, fa pocs anys perquè encara són útils, igual que *L'arquitectura romànica a Catalunya*, de J. Puig i Cadafalch, d'A. de Falguera i de J. Goday (1909-1918), una de les més representatives d'aquesta primera època; foren publicats fascicles de *Les pintures murals catalanes*, de Pijoan, i *l'Itinerari de Jaume I el Conqueridor*, de Miret i Sans (1918), que també hem reeditat perquè és una obra que encara s'usa ara. L'any 1947, quan Rubió i Lluch ja era mort, fou publicat el *Diplomatari de l'Orient català*, iniciat vers 1922, també reeditat fa poc perquè és molt important per a l'estudi de la Mediterrània oriental. A més, es publicaren obres de gent de fora de l'IEC, com l'edició crítica de *Les obres d'Auzias March*, d'Amedeu Pagès (1912 i 1914).

Un dels programes més ambiciosos era la publicació de les cròniques catalanes. Havien estat previstos vuit volums, segons el pla de Massó i Torrents exposat en dos articles (a *Revue*

Hispanique, núm. xv, i a *l'Anuari*, 1909-1910). Només es publicaren els *Gesta comitum Barcinonensium*, a càrrec de Massó i Torrents el text català i de Louis Barrau-Dihigo el llatí, que no sortiren fins a 1925 i que reeditarem aquest any. Durant la dictadura de Primo de Rivera, entre 1923 i 1930, les dificultats econòmiques provocaren un alentiment de les publicacions. Malgrat tot, continuaren gràcies a l'ajut de la Fundació Concepció Rabell i de Rafael Patxot. Es va treballar en aquest programa i quan arribà la Guerra algunes cròniques estaven molt avançades; hi havia plecs impresos de la crònica de Bernat Desclot i plecs de l'obra de Millàs i Vallicrosa sobre textos àrabs; aquests darrers plecs foren publicats, finalment, el 1987. Malgrat que el projecte no arribà a bon terme, el treball fet serví com a model o fou integrat en altres edicions.

Un altre programa que s'inicià en aquesta època, el 1920, fou la *Catalunya Carolíngia*, de Ramon d'Abadal, treball reprès després de la Guerra, quan d'Abadal esdevingué membre de l'IEC, i que encara continua, malgrat que falta poc per concloure'l.

Les monedes catalanes, de Botet i Sisó

Coberta de la
Catalunya carolíngia

Unes altres publicacions iniciades en aquesta època foren l'*Epistolari de M. Milà i Fontanals*, a cura de Nicolau d'Olwer; sortí el primer volum el 1922, el segon el 1932 i el tercer el 1995. També s'inicià l'edició de l'obra de Constantin Marinescu, interrompuda per la Guerra, *La politique orientale d'Alphonse V d'Aragon, roi de Naples*; els plecs impresos, corresponents més o menys a les dues terceres parts de l'obra, els vàrem publicar l'any 1994.

Un altre programa important fou el *Corpus Vasorum Antiquorum*, estudi patrocinat per la Unió Acadèmica Internacional (UAI). Es publicà el volum corresponent al Museu Arqueològic de Barcelona.

2.4. La projecció exterior i el reconeixement internacional

L'IEC organitzà la comunitat científica catalana i també li donà projecció exterior. La SHA, primer com a Institut únic existent i després com a Secció, contribuí decisivament en la projecció exterior a través de la revista pròpia, l'*Anuari*, de la col·laboració de molts dels seus membres en revistes estrangeres, de l'assistència a congressos internacionals i dels viatges i contactes personals amb altres investigadors i amb institucions estrangeres. L'admissió de l'Institut a la UAI, l'any 1923, una iniciativa de Puig i Cadafalch, fou un pas molt important en el reconeixement internacional, com també ho fou la participació en el Comitè Internacional de Ciències Històriques. L'IEC també participà activament en la creació de l'Escola Espanyola a Roma i hi col·laborà econòmicament. Un membre de la SHA, Pijoan, en fou el secretari i l'organitzador, bé que la iniciativa fracassà, de moment, per falta de recursos i per la guerra europea.

3. ELS TEMPS DIFÍCILS

Aviat arribaren temps durs per a l'Institut, primer amb la dictadura de Primo de Rivera, entre 1923-1930, i després amb la Guerra i, especialment, la postguerra. La manca de llibertat i l'intent d'esborrar la personalitat pròpia de Catalunya i la seva llengua, amb la prohibició de fer publicacions en llengua catalana, d'ensenyar en català i el català, l'exili d'una gran part de la intel·lectualitat catalana i de molts dels membres de l'Institut, semblaven amenaçar de mort aquesta institució.

Puig i Cadafalch, que havia hagut d'exiliar-se el 1936, tornà a Catalunya el 1942 i mantingué viu l'IEC, amb reunions gairebé clandestines a casa seva amb els membres que no eren a l'exili. Per tal de suplir l'absència de tants membres, foren designats Joaquim Folch i Torres, historiador de l'art; Jordi Rubió i Balaguer, historiador de la literatura i primer director de la Biblioteca de Catalunya; Agustí Duran i Sanpere, historiador i arqueòleg; Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador, i Higiní Anglès i Pàmies, musicòleg. Pocs anys després, Ferran Soldevila, historiador (1947), i Josep de Calassanç Serra i Ràfols, arqueòleg (1949).

Començaren a reprendre les publicacions fins i tot en aquesta època més fosca. L'any 1947 fou editat el *Diplomatari de l'Orient català*, d'Antoni Rubió i Lluch, mort força abans, i l'any 1950 s'inicià la publicació de l'obra *Pere el Gran*, de Ferran Soldevila, amb l'aparició de fascicles fins a 1962. L'obra, però, quedà incompleta quan morí, l'any 1971. Amb motiu del centenari del seu naixement, l'any 1995, es reimprimí tota l'obra amb dos capítols que havien quedat inèdits i uns índexs de noms. També Ramon d'Abadal inicià la publicació de la *Catalunya carolíngia*, l'any 1950, amb l'edició d'*Els diplomes carolíngis a Catalunya*, obra que culminava una tasca començada

l'any 1926, i, l'any 1955, aparegué *Els comtats de Pallars i Ribagorça*. Després de la seva mort, el projecte l'ha continuat la Secció.

Cap a la fi de la dècada dels cinquanta, amb una situació una mica menys opressiva, la SHA veié l'ingrés de nous membres: l'any 1958, Joan Ainaud i de Lasarte, historiador de l'art, i Jaume Vicens i Vives, historiador que, però, hi pogué formar part poc temps a causa de la seva mort prematura, l'any 1960. L'any 1961, hi ingressà Miquel Coll i Alentorn. D'època posterior, només esmentaré l'ingrés dels membres que ja ens han deixat, l'any 1978: Miquel Tarradell, arqueòleg; Pere de Palol, arqueòleg i historiador de l'època paleocristiana, i Joan Fuster, escriptor.

4. EL MOMENT ACTUAL

4.1. Els membres i les àrees d'estudi

La Secció compta, el 2007, amb vint-i-sis membres numeraris i onze d'emèrits (de més de setanta anys), a més de setze de corresponents. Té dues places per cobrir. S'estructura en les àrees següents:

1. Arqueologia i història antiga (cinc membres numeraris; una plaça sense cobrir): Josep Guitart (1990), Marc Mayer (1996), Narcís Soler (1996) i Joan Sanmartí (2007).
2. Història medieval (cinc membres numeraris): M. T. Ferrer (1992), Antoni Riera (1996), Enric Guinot (2001), Gaspar Feliu (2007) i Josep M. Salrach (2007). Membres emèrits: Manuel Mundó (1971), Joan Vernet (1978), Antoni Pladevall (1990), Manuel Riu (1990) i Joan-F. Cabestany (1999).
3. Història moderna i contemporània (cinc membres numeraris): Albert Balcells (1986), Manuel Ardit (1992), Concepció Mir (1992), Eva Serra (2002) i Antoni Simon (2007). Membres emèrits: Emili Giralt (1975) i Santiago Riera (2002).
4. Història de les arts –pintura, escultura, arquitectura, musicologia– (sis membres numeraris): Xavier Barral (1992), Francesc Fontbona (1992), Núria de Dalmasas (1996), Carme Gràcia (2001), Joaquim Garriga (2002) i Romà Escalas (2002). Membre emèrit: Gregori Estrada (1992).
5. Història de la literatura (sis membres numeraris; una plaça sense cobrir): Albert Hauf (1991), Josep Massot (1999), Jordi Castellanos (2003), Manuel Jorba (2003) i Tomàs Martínez (2003). Membres emèrits: Joaquim Molas (1978) i Eulàlia Duran (1990).

Sense àrea: història del dret –tradicionalment s'adhereix a l'àrea d'història medieval– (un membre numerari): Tomàs de Montagut (2001). Membre emèrit: Josep M. Font i Rius (1970).

4.2. Les societats filials

Depenen de la Secció sis societats filials: Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH), Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (SCEN), Societat Catalana de Musicologia (SCM), Societat Catalana d'Estudis Litúrgics (SCLE), Amics de l'Art Romànic (AAR) i Societat Catalana d'Estudis Hebraics (SCEHB).

4.3. Els projectes de recerca

Des de fa uns quants anys, la Secció organitza la seva tasca científica a través de projectes de recerca, uns de llarga durada i uns altres de durada més breu. Per àrees són els dels apartats següents:

4.3.1. Els projectes d'arqueologia i història antiga

Narcís Soler fa una recerca arqueològica a les coves prehistòriques de Serinyà, un jaciment molt important per a l'estudi del Paleolític mitjà i superior, conegut des de 1866. Vol publicar els treballs inèdits sobre aquest jaciment i l'estudi dels materials trobats, tant en excavacions antigues com recents.

Pel que fa a l'època romana, Josep Guitart condueix una recerca arqueològica a Guissona, a l'antiga ciutat romana de *Iesso*, tasca en la qual col·labora amb el Patronat d'Arqueologia de Guissona; és un jaciment important

i excavable, ja que només una part de la ciutat antiga és a sota de l'actual. També hi ha el projecte de museïtzar part del Parc Arqueològic a fi de facilitar la difusió del patrimoni arqueològic. A més, ha col·laborat en projectes internacionals: en el *Tabula Imperii Romani* (TIR), promogut per la UAI, que preveu la publicació de mapes de diversos territoris de l'Imperi romà, on se situen els jaciments documentats amb el corresponent estudi; elaborà el mapa de Catalunya, de part d'Aragó, de les Illes Balears i el nord del País Valencià. Continua col·laborant en el projecte *Forma Orbis Romani* (FOR), dins del qual ha preparat *Tarraco I (Cossetània oriental)*, que abraça el territori del Baix Penedès, *Baetulo* (Badalona) i *Iluro* (Mataró).

Per la seva banda, Marc Mayer estudia el lèxic llatí i l'escriptura als Països Catalans en època romana a través de l'epigrafia i les interaccions amb les llengües en contacte, tant el grec com les llengües preromanes; anteriorment ja havia treballat en la reedició acurada d'un corpus d'inscripcions llatines a Catalunya. El 2007 s'ocupa de l'edició del XIV Congrés Internacional d'Epigrafia Grega i Llatina i d'un inventari de material etrusc. Cal afegir que la Secció també ha patrocinat la celebració dels congressos sobre arqueologia cristiana hispànica, promoguts per Pere de Palol, i la publicació de les actes.

4.3.2. Els projectes d'història medieval

Uns quants projectes sobre l'edat mitjana estan encaminats a publicar corpus documentals, és a dir, eines bàsiques per a la recerca, que no poden ser assumides més que per les institucions.

El projecte *Catalunya Carolíngia* és el de més tradició a la SHA; iniciat per Ramon d'Abadal i continuat sota la direcció de Josep Maria Font i Rius i Manuel Mundó, amb la col·laboració de Ramon Ordeig, que ha tingut cura dels darrers volums, i d'altres persones. El projecte té l'objectiu de publicar tots els documents referents als comtats catalans fins a l'any mil; ja n'han publicat sis volums (alguns amb més d'un tom). Té un interès excepcional per a la història dels segles IX i X, i no només de Catalunya sinó també de l'Europa occidental de l'època carolíngia.

El *Corpus documental de les relacions internacionals de Catalunya i de la Corona d'Aragó* té la finalitat de publicar, en edició crítica, els tractats internacionals de Catalunya i, després, de la Corona d'Aragó. El primer volum, que tindrà dos toms, es publicarà l'any 2007. El primer tom contindrà les aliances, els enfrontaments i els tractats en relació amb l'àrea occitana i amb l'àrea italiana entre els segles XI i XII. Era important editar bé documents que incloïen edicions molt antigues i disperses, i posar al dia l'estudi de les relacions catalanooccitanes,

incorporant a la nostra historiografia les aportacions franceses dels darrers anys. El segon tom contindrà la documentació sobre les relacions amb Aragó, fins a la unió amb Navarra, amb Castella i Lleó, amb Portugal i amb els regnes islàmics. És dirigit per Manuel Riu i M. Teresa Ferrer i, actualment, hi col·laboren P. Benito, C. Vela i P. Sendra.

El *Corpus de documentació municipal relativa al mercat urbà de cereals als Països Catalans a la baixa edat mitjana*, dirigit per Antoni Riera, ha seleccionat la documentació de les localitats mitjanes i grans, amb un mínim de set-cents cinquanta focs, per tal d'estudiar el consum urbà de cereals i la política d'abastament, un tema importantíssim a l'edat mitjana, quan la circulació de queviures encara no era prou àgil com per assegurar el proveïment dels productes bàsics.

D'altra banda, Enric Guinot dirigeix el projecte *De Barcelona a València. Els orígens del patriciat urbà en el marc de l'expansió catalana del segle XIII (1238-1338)*, en el qual vol estudiar i donar a conèixer els lligams directes del patriciat barceloní amb els orígens del patriciat urbà valencià, ja que els barcelonins es van desplegar per València i Mallorca, arran de la conquesta d'aquests dos territoris.

Actualment, M. Teresa Ferrer, amb la col·laboració de Daniel Duran, prepara per a l'edició una col·lecció de documents econòmics i de cancelleria sobre la cultura catalana medieval, obra de Josep Trenchs i Òdena, que havia quedat inèdita; portarà una introducció d'Ignasi Baiges.

Aquest any 2007 està prevista també l'edició facsímil dels *Gesta comitum Barcinonensium*, amb una introducció nova de Thomas Bisson i amb Manuel Mundó de ponent.

4.3.3. Els projectes d'història moderna i contemporània

Per a l'època moderna comptem amb el projecte dirigit per Eva Serra, *Preparació per a l'edició dels llibres de matrícula de les insaculacions (llibres de l'ànima) de la Diputació del General (1493-1714) i de la ciutat de Barcelona (1498-1713)*, que vol publicar i estudiar les llistes dels inscrits en aquests llibres, que eren els que tenien drets polítics per ser elegits i exercir càrrecs en aquestes dues institucions, segons el sistema d'elecció a sort. L'estudi de les persones i famílies que van ocupar càrrecs o que els podien haver ocupat és una de les facetes de la història del poder.

En els dos segles immediatament posteriors s'emmarca el projecte de Santiago Riera, *Els discursos de fundació de les institucions científiques catalanes de la segona meitat del segle XVIII i començament del XIX*, ja en procés d'edició; ofereix, amb un estudi, els discursos de les acadèmies de Medicina i de Ciències de Barcelona, del Col·legi de Cirurgia, de les càtedres de les escoles tècniques de la Junta de Comerç i de la Universitat de Barcelona, en les seves dues restauracions, durant el Trienni Liberal i el 1837. Són discursos que palesen modernitat i desig de crear una xarxa científica en el nostre país.

Finalment, Albert Balcells, amb la col·laboració d'Enric Pujol i, en el darrer volum, també de Santiago Izquierdo, ha conclòs el projecte sobre la *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, amb l'edició del segon volum aquest any 2007. Hi analitza la història de l'IEC des de la seva fundació, el 1907, fins als temps presents. L'obra s'ha basat en la documentació interna generada per l'IEC, documents de la Diputació i d'altres entitats i diversos epistolaris inèdits o publicats. Segons Balcells, l'Institut és una de les realitzacions més brillants de la cultura contemporània, equiparable a la de les societats més desenvolupades del seu temps. Actualment, Albert Balcells prepara l'edició dels escrits polítics de Lluís Nicolau d'Olwer i és ponent de l'edició de l'obra completa de Valentí Almirall, el forjador del catalanisme polític, a cura de Josep M. Figueres.

4.3.4. Els projectes d'història de les arts

En l'àrea d'història de les arts, cal destacar el *Corpus Vitrearum Medii Aevi*, iniciat per Joan Ainaud i acabat per Manuel Mundó i Xavier Barral, que ha aconseguit la publicació i l'estudi dels vitralls de recintes religiosos i civils de Catalunya durant l'edat mitjana i fins al segle XVI d'una manera esplèndida. És un programa de la UAI.

Els vitralls del monestir de Santes Creus i la catedral de Tarragona a la col·lecció «Corpus Vitrearum Medii Aevi»

El *Corpus d'argenteria catalana medieval: l'obrador de Girona*, dirigit per Núria de Dalmaes, pretén constituir un corpus d'argenteria catalana medieval, circumscrit a l'àrea de Girona. Ja s'ha fet l'inventari i l'estudi detallat de l'orfebreria de la catedral de Girona.

El Centre d'Art Romànic Català, dependent de la societat filial AAR, porta a terme el projecte ARCAT per aconseguir un corpus informatitzat bibliogràfic, documental i d'imatges dels edificis religiosos existents a la Catalunya de l'alta edat mitjana (segles IX-XII). És dirigit per Joan-F. Cabestany i M. Teresa Matas.

La musicologia es troba representada pel

projecte *El llibre de faristol de Pau Villalonga*, un cantoral polifònic del segle XVI, conservat a la seu de Palma de Mallorca, que s'estudia des del punt de vista codicològic; s'identifiquen les obres que conté i es prepara per a l'edició, sota la direcció de Romà Escalas.

També és un projecte d'una societat filial, com els dos darrers, el *Banc de dades de monedes catalanes*, dirigit per Miquel Crusafont, que recull dades i classifica materials monetaris catalans existents en arxius de diferents investigadors.

4.3.5. Els projectes d'història de la literatura

En l'àrea d'història de la literatura, Eulàlia Duran dirigeix dos projectes, amb la col·laboració d'Eulàlia Miralles i diversos assessors i becaris: el primer és el *Repertori de manuscrits catalans del segle XVI*, que elabora un inventari de manuscrits en català del període del Renaixement (1474-1620), amb descripcions acurades de les obres, identificació de l'autor, del copista, etc. Ja hi ha uns quants volums publicats, seguint l'ordre de les diferents biblioteques, de Barcelona i de fora de Barcelona. És un instrument de treball de gran utilitat. El segon, elaborat pel mateix equip, és el *Corpus textual de la Catalunya del Nord*, que vol establir un inventari dels manuscrits i impresos d'aquest territori, tota la producció de manuscrits d'autor rossellonès fins al segle XVIII inclòs, i catalogar tots els impresos des de 1500 fins a 1840.

La Secció promou l'estudi i edició de l'epistolari d'Antoni Rubió i Lluch relacionat amb Grècia, entre 1880 i 1930, a càrrec d'Eusebi Ayensa, que s'ha basat principalment en l'arxiu de la família Rubió. És interessant no solament per la biografia de Rubió i Lluch i per les seves relacions amb el món grec, sinó també per la història cultural i política de Catalunya. Estan previstos tres volums, el primer dels quals ja s'ha publicat.

La literatura catalana contemporània compta amb el projecte de Manuel Jorba per fer l'edició crítica de les obres de Manuel Milà i Fontanals, un personatge que tingué gran importància en el procés de consolidació del

Romanticisme i en el de la configuració de la Renaixença, d'una banda, i en la modernització dels estudis filològics i d'història literària, d'una altra.

Un altre projecte és el de Jordi Castellanos, destinat a classificar i estudiar el llegat de l'arxiu de Pere Calders, dipositat a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), a editar la correspondència i els contes i les novel·les inèdits, amb estudis previs, i a la construcció d'una base de dades sobre Pere Calders, amb material provinent de la seva obra publicada, de la bibliografia sobre aquest autor i del Fons Calders de la UAB.

La Secció, d'altra banda, mitjançant la col·laboració de membres de les àrees d'història medieval i d'història de la literatura, prepara la reedició de *Les quatre grans cròniques*, a càrrec de Ferran Soldevila i Miquel Coll i Alentorn, sota la direcció de Josep Massot, amb la finalitat de posar a l'abast del públic una edició vulgaritzadora, però seriosa, de les cròniques. El volum de la crònica de Jaume I està a punt de ser publicat, amb el text preparat per Jordi Bruguera. Les notes redactades per Soldevila, que contenen una informació molt rica, han estat actualitzades des del punt de vista textual o filològic per Jordi Bruguera i, des del punt de vista històric, per M. Teresa Ferrer. Actualment, la SHA treballa per a l'edició de la crònica de Bernat Desclot, amb la qual cosa es reprèn, doncs, una línia iniciada en els primers temps de la Secció.

4.4. Les publicacions

Els resultats de la recerca es publiquen en les nostres col·leccions, la més representativa de les quals és «Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica», que ja ha arribat al número 72, que serà superat ben aviat pels llibres en procés d'edició. A més de les mencionades tot comentant els projectes de recerca i la reedició d'obres antigues ja exhaurides, hem publicat algunes de les obres premiades per la SHA, que no podem enumerar. Cal destacar la publicació de recopilacions d'escrits de personatges lligats a l'Institut, com l'*Obra completa* de Prat de la Riba, a cura d'Albert Balcells, tot complint un compromís assumit per l'IEC des de la mort del seu fundador, o els *Escrits d'arquitectura, art i política*, de Puig i Cadafalch, que fou president de l'Institut, a cura de Xavier Barral, o l'estudi, també molt lligat a aquest darrer personatge, d'Albert Balcells, d'Enric Pujol i de Jordi Sabater, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*.

Un dels projectes editorials que la Secció prepara és la publicació d'una revista en anglès, que es titularà, probablement, *Catalan Contribution to History* i que presentarà estats de la qüestió de diversos temes de la nostra història, dins del context europeu o mundial, per tal de donar més projecció a la nostra recerca a tot el món.

4.5. Jornades, congressos i commemoracions

En els darrers anys, la SHA ha celebrat quatre jornades sobre els temes següents: «L'obra de Miquel Batllori», organitzada per Albert Balcells, l'any 1997; «Els catalans a la Mediterrània oriental a l'edat mitjana», organitzada per Maria Teresa Ferrer, l'any 2000; «Puig i Cadafalch i la Catalunya contemporània», l'any 2001, i «Història de la historiografia catalana», l'any 2003, organitzades totes dues per Albert Balcells. Totes aquestes jornades han tingut un caràcter pluridisciplinari i les segones, una notable participació estrangera. Les actes han estat publicades per l'IEC.

La Secció ha participat en el Centenari de l'Institut amb un simposi, coordinat per Albert Balcells, sobre «Els països de parla catalana i Europa durant la darrera centúria», de caràcter pluridisciplinari i amb la participació de personalitats destacades del món acadèmic, econòmic i polític. Ja hem esmentat la jornada organitzada pels AAR, en col·laboració amb el Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona, amb participació estrangera entre els ponents.

Jaume I en una miniatura
del *Rotlo de Poblet*

Per tal de difondre el coneixement de la història dins de la societat, la Secció organitzarà actes amb motiu d'algunes commemoracions. La primera és el VIII Centenari del Naixement de Jaume I, que celebrarem el 2008 amb l'Any Jaume I, amb un congrés dividit en diverses seccions que se celebrarà en diferents seus a Catalunya, al País Valencià i a Mallorca. Jaume I és el rei conqueridor dels regnes de València i de Mallorca, és qui donà una empenta decisiva a l'organització dels municipis i de moltes altres institucions i qui afavorí l'expansió del comerç i de la marina catalans, i mereix una commemoració especial.

La Secció també vol organitzar jornades d'estudi sobre el Tractat dels Pirineus (1659), l'any 2009, ja que s'escauran tres-cents cinquanta anys d'aquest pacte entre França i Espanya, que significà la cessió a França del Rosselló i de la meitat de la Cerdanya, i l'any 2014, perquè es complirà el tercer centenari de la fi de la Guerra de Successió i el primer de la Mancomunitat.

Amb el mateix objectiu de difondre la tasca de l'Institut i, en concret, de la nostra Secció, s'han començat a celebrar sessions científiques públiques fora de Barcelona; se'n va fer una a Perpinyà i hi ha el compromís de fer-ne una altra a Lleida aviat.

4.6. Informes i dictàmens

Actualment, la Secció té, per llei, una missió oficial pel que fa al patrimoni: fer informes sobre els expedients de declaració de béns culturals d'interès nacional (BCIN), monuments i l'entorn de protecció, manuscrits, etc., a petició de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. A més, emet informes sobre escuts heràldics i sobre banderes dels municipis de Catalunya, a petició del Departament de Governació. Són informes preceptius, però no pas de compliment obligatori.

La SHA, a més, fa informes sobre diverses qüestions, tant per iniciativa pròpia com a petició d'entitats particulars, quan sorgeixen qüestions d'interès general. Recentment, han estat emesos dictàmens sobre l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sobre els drets històrics de Catalunya i sobre la pretensió de traslladar algunes peces del Museu de Lleida diocesà i comarcal al museu creat pel bisbat de Barbastro. En aquests moments, la Secció Històrico-Arqueològica està molt preocupada per la falta de seguretat dels fons de biblioteques i museus, afectats per «devolucions» d'objectes o manuscrits ordenades per autoritats polítiques, malgrat haver estat adquirits legalment per aquestes entitats. Aquesta política pot desmotivar l'adquisició de fons per part de biblioteques i museus.

Des de 2007, la Secció compta amb una Oficina d'Assessorament Històric i del Patrimoni, que es troba en procés d'organització i que esperem que, en el futur, faci un bon servei a la cultura catalana.